

DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.1-4
УДК 351.713

Коркушко О. Н.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6577-8647>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ВЕКТОРИ ОПОДАТКУВАННЯ: ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ

Країни Балтії постійно підтримують Україну на міжнародній арені. З перших днів повномасштабного вторгнення росії на територію України, в Литві, Латвії та Естонії пройшли масові акції на підтримку України. Президенти та інші політики трьох країн неодноразово відвідували Україну під час війни, щоб показати підтримку. Ще до початку повномасштабного нападу росії на Україну, Литва та Латвія передали Україні військову допомогу. А в перші тижні боїв Балтійські країни спустошували свої військові запаси, аби допомогти Україні. Крім того, Литва, Латвія та Естонія постійно підтримують Україну фінансовою, гуманітарною допомогою, прийняли десятки тисяч українських біженців. Країни Балтії у своєму розвитку пройшли не легкий шлях для становлення своєї незалежності. Поступово, рік за роком, Литва, Латвія та Естонія розвивались в умовах інтеграції в Європейський Союз. На сьогоднішній день, країни Балтії, знаходячись в єдиному європейському просторі, демонструють високі показники соціально-економічного розвитку. Крім того, Литва, Латвія та Естонія демонструють досить сприятливий клімат для ведення бізнесу на своїх ринках. У цьому неабияке значення має податкова система цих країн. Країни, які прагнуть залучити інвестиції у власну економіку і створити сприятливий клімат для вже діючих підприємств, повинні безперервно вдосконалювати свою фіскальну політику. В цьому відношенні податки в країнах Балтії по праву вважаються одними з найбільш привабливих на території сучасної Європи. Адже створення прозорих правил ведення господарської діяльності та оподаткування, а також забезпечення єдиних справедливих підходів до всіх суб'єктів податкових правовідносин сприяє укріпленню партнерських відносин між громадянами, суб'єктами господарювання та державою. А це, в свою чергу, призводить до збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, зростання прибутків підприємств та доходів громадян.

Ключові слова: податкова система, бізнес, оподаткування, економіка, бюджет, платежі.

Oleg Korkushko

ERIHE «Kamianets-Podilsky State Institute»

EUROPEAN VECTORS OF TAXATION: EXPERIENCE OF THE BALTIC COUNTRIES

The Baltic countries constantly support Ukraine in the international arena. From the first days of the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine, mass actions in support of Ukraine took place in Lithuania, Latvia and Estonia. The presidents and other politicians of the three countries repeatedly visited Ukraine during the war to show support. Even before the start of the full-scale Russian attack on Ukraine, Lithuania and Latvia provided Ukraine with military aid. And in the first weeks of the fighting, the Baltic countries emptied their military reserves to help Ukraine. In addition, Lithuania, Latvia and Estonia constantly support Ukraine with financial and humanitarian aid and have accepted tens of thousands of Ukrainian refugees. In their development, the Baltic countries have not gone through an easy path to becoming independent. Gradually, year after year, Lithuania, Latvia and Estonia developed under the conditions of integration into the European Union. To date, the Baltic countries, being in the single European space, demonstrate high indicators of socio-economic development. In addition, Lithuania, Latvia and Estonia demonstrate a fairly favorable climate for doing business in their markets. The tax system of these countries is of great importance in this regard. Countries that seek to attract investment into their own economy and create a favorable climate for existing enterprises must continuously improve their fiscal policy. In this regard, taxes in the Baltic countries are rightly considered to be among the most attractive in the territory of modern Europe. After all, the creation of transparent rules for conducting economic activity and taxation, as well as ensuring uniform and fair approaches to all subjects of tax relations, contributes to the strengthening of partnership relations between citizens, economic subjects and the state. And this, in turn, leads to an increase in revenues to the budgets of all levels, an increase in the profits of enterprises and the incomes of citizens.

Key words: tax system, business, taxation, economy, budget, payments.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Однак, задля удосконалення вітчизняної системи оподаткування, постає необхідність дослідження особливостей оподаткування країн ЄС, а саме Литви, Латвії та Естонії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику щодо особливостей оподаткування в країнах ЄС, в тому числі й в країнах Балтії, досліджували такі науковці, як Кіпер А. С., Родіонова Т. А., Таранов І., Бондаревська К. В. тощо. Однак, не дивлячись на ряд наукових розвідок у цьому напрямку, питання особливостей оподаткування в країнах ЄС, зокрема країнах Балтії, залишається досить актуальним.

Мета і завдання статті. Основним завданням статті є надання інформації щодо особливостей оподаткування в країнах Балтії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни Балтії – Литва, Латвія та Естонія мають загальні риси й схожу історію. Ці три країни на кордоні Європейського Союзу з росією відновили незалежність від Радянського Союзу на початку дев'яностих років, а потім приєдналися до ЄС у 2004 р. [1]. Однак, не дивлячись на ряд загальних рис розвитку цих держав, є й певні особливості, які стосуються конкретної країни Балтії. До таких особливостей належать й питання оподаткування.

На сьогоднішній день у Литві існує розвинений, сформований механізм фіскальних відносин, в якому передбачено близько 25 різних податків, діють всі традиційні види, від перерахувань з прибутку до акцизів на алкоголь і тютюнову продукцію. Практично всі вони входять у сферу контролю Державної податкової інспекції, крім деяких питань, які у віданні митних органів та міністерств сільського господарства та охорони навколишнього середовища. Загальний обсяг надходжень до бюджету в країні вважають одним із найнижчих у Європі. Податки у Литві виплачують усі суб'єкти підприємництва, зареєстровані на її території, – місце управління та розташування контролюючих структур не має значення. У країні немає законодавчо визначеного поняття фіскального резидентства, і на практиці перераховувати кошти до бюджету мають усі, у кого всередині держави відкрито компанію чи представництво.

У Литві є вільні економічні зони. Щоб працювати в них, необхідно вкласти в економіку від мільйона євро (за величиною капіталізації бізнесу, активами/оборотом). Інвестор, який відповідає вимогам, звільняється від податків на шість років (крім земельно-го – потрібно сплачувати половину від встановленої ставки). Також Литва:

– заохочує розвиток будівництва, торгівлі, готельно-ресторанного бізнесу, освіти, логістику, видавничу та кінодіяльність (продюсери місцевих фільмів сплачують з них податок на прибуток у Литві у розмірі 25% від ставки);

– пропонує програму стимулювання наукових досліджень: інвестиції у яких віднімаються за підрахунку податкової бази;

– звільняє від сплати податків компанії, діяльність яких заморожена – відновити її можна буквально за кілька днів, сповістивши податкові органи.

Податок на прибуток у Литві формується за класичною схемою – основу становить операційний дохід резидентів, а якщо компанія має представництва в іншому місці Європейської економічної зони (ЄЕЗ), то їх до уваги не включають. До бази також входять доходи від джерел, розташованих у країні, навіть якщо вони контролюються ззовні (крім угод з продажу акцій місцевих чи ЄС-суб'єктів за дотримання низки умов) [2].

Віднімають з оподаткованої основи витрати, пов'язані з діяльністю підприємства. Стандартна ставка становить 15%, але у республіці діють правила, якими її можна зменшити до 5%. Пільгова ставка малого бізнесу стосується підприємств, де:

– офіційно працевлаштовано не більше десяти осіб;

– доходи періоду менше 300 тисяч євро;

– на останній день періоду один акціонер володіє єдиною компанією в повному обсязі або одночасно має не більше половини акцій в будь-якій іншій (одноособно або у складі групи власників).

Також податкові пільги надаються при отриманні резидентами доходів з джерел у інших країнах. Збитки допустимо переносити на майбутні періоди, крім тих, що отримано від передачі цінних паперів та деривативів. Терміни за ними не перевищують п'яти років від початку появи. Також можна переносити збитки на інші компанії, з якими суб'єкт перебуває у групі (за дотримання деяких умов).

Підприємство, крім перерахувань із доходів, сплачує й інші податки у Литві – соціальний (4%), на забруднення довкілля, за трудові відносини (потрібно відняти його із зарплати працівника) тощо. Акцизами оподатковуються алкоголь, тютюн, енергетичні продукти (включаючи електрику) – імпортовані чи вироблені та реалізовані в республіці.

Литва – держава, в якій діють принципи уникнення подвійного оподаткування. Якщо одна місцевість є юрособа більше року володіє щонайменше 10% акцій іншої, заснованої в ЄЕЗ, то дивіденди від дочірнього суб'єкта податками не обкладаються. Пільговий холдинговий режим «звільнення від участі» діє, якщо головна компанія повністю сплатила прибутковий податок у Литві. Стандартна ставка за

дивідендами становить 15%, суми віднімають у компаній-отримувачів при розрахунку перерахувань до бюджету з прибутку, правило працює і щодо нерезидентів. Якщо кошти отримані від фірм із країн «чорного списку», режим не діє. За такою ж 15-відсотковою ставкою обкладають відсотки та приріст капіталів.

ПДВ стандартно сплачується у розмірі 21%, і законодавство щодо нього формується відповідно до директив ЄС. Однак для низки товарів зроблено виняток, вони оподатковуються за ставкою:

- до 9% – книги та періодика, пасажирські перевезення;
- 5% – допомога інвалідам, деякі медичні та фармацевтичні товари;
- нульовий – міжнародні перевезення та експорт, страхова діяльність, звільняються від податку деякі фінансові послуги тощо.

Прибутковий податок у Литві стягують із коштів від бізнес-діяльності (самостійна зайнятість, інвестиції, приріст капіталів) та заробітної плати, розмір якої перевищує мінімальний поріг – 840 євро на місяць. Його вносять резиденти, які отримують доходи незалежно від точки формування коштів – за загальносвітовим принципом [3].

Стандартна ставка встановлена на рівні тих же 15%. Вона стосується і нерезидентів республіки, які отримують кошти від діяльності всередині її кордонів – до неї входять і відсотки, доходи від операцій з нерухомістю, іншим майном. З доходу фізичних осіб також утримують:

- 9% за страхування здоров'я (6% платить працівник та 3 – його наймач);
- 30,98% до соціального фонду: до 4% працівник, решта – роботодавець;
- 0,2% до гарантійного фонду.

Нерухомість, що знаходиться всередині країни, належить приватним особам та використовується з комерційними цілями, оподатковується за ставками від 0,3 (за замовчуванням) до 3%, це визначає місцеве самоврядування. Також до бюджету потрібно сплачувати інші податки – на землю (0,1–4% залежно від загальної вартості), спадок, реєстрацію промислової власності тощо.

У фіскальній системі Латвії останніми роками відбувалися процеси гармонізації із загальноприйнятими нормами єврозони. Тому, щодо податкового законодавства, більшість норм відповідають таким, як і в інших країнах ЄС. Водночас податки в Латвії – одні з найнижчих у Європейському Союзі.

Головна причина – не до кінця «зміцніла» економіка, яка хоч і характеризується порівняно малим дефіцитом держбюджету і низьким рівнем державного боргу, проте вимагає податкових преференцій підприємцям для досягнення стабільно високих

темів зростання. Загалом податкова система досить проста, що полегшує ведення бізнесу та обліку. Проте її елементарність автоматично означає порівняно малу кількість законодавчих «лазівок», знаючи які можна було б легально зменшити фіскальний тягар. Тому податки в Латвії хоч і спочатку низькі, але за детального порівняння з іншими країнами можуть бути порівнянними. Перевага латвійської системи – низькі податки не вимагають широких знань законодавчої бази та доступні «за умовчанням» кожному.

Прибутковий податок у Латвії сплачується всіма резидентами незалежно від країни походження відповідних доходів. Використовувана ставка залежить від розміру доходу і становить 23%. Історично розмір цього фіскального платежу зменшується – раніше ставка дорівнювала 24%.

Щоб комплексно розібрати прибутковий податок у Латвії, не обійтись без аналізу фіскальних платежів із фонду оплати праці. Порівняно низька ставка прибуткового податку поєднується із відносно більшими внесками до фондів соціального страхування. У Латвії ставка податку на соціальне страхування дорівнює 34%, але її більшою мірою оплачує роботодавець, а із зарплати працівника утримуються лише 10%, що залишилися. Якщо фізична особа отримує прибуток від капіталу – відсотки, дивідендні виплати – з їхньої суми необхідно віддати державі 10%. Щодо доходів, отриманих з приросту капіталу, наприклад, прибуток від гри на фондовій біржі, ставка податку становить 15%. Також фізособа, яка володіє нерухомим майном, щорічно сплачує відповідний податок, ставка якого може становити від 0,2 до 1,5% від кадастрової оцінки вартості об'єкта залежно від його типу.

Таким чином, податки в Латвії для приватних осіб досить ощадливі та стимулюють самозайнятість населення. За інших рівних умов працівник компанії платитиме більше податків, ніж індивідуальний підприємець.

Багато компаній спеціально реєструються тут, оскільки податок на прибуток у Латвії становить лише 15%. Додатково існує спеціальний пільговий режим для малих підприємств, який використовується при виконанні наступних умов:

- щорічний оборот не більше 100 тисяч євро;
- всі учасники підприємства – фізособи та їх не більше п'яти;
- зарплата кожного співробітника не перевищує 720 євро на місяць.

За дотримання таких вимог можна розраховувати на ставку податку в 12%, якщо річний оборот менший за 7 тис. євро. У разі перевищення цього рівня використовується стандартна ставка 15%, але при цьому таке підприємство звільняється від сплати податку на соцстрахування працівників у розмірі

23,4%. Завдяки цьому стимулюється розвиток малого підприємництва, але слід пам'ятати про зміни уряду: з 2018 року всі мікропідприємства платять стандартні 15%.

Ще один із способів зменшення податкового навантаження для юридичних осіб – їх реєстрація у формі партнерства. Таке підприємство не стає платником податку на прибуток, а доходи від його функціонування оподатковуються відповідно до ставок прибуткового податку фізичних осіб. Завдяки цьому можна відчутно зменшити фіскальні платежі за рахунок усунення зобов'язання сплачувати збори соцстрахування.

Позитивним є те, що податок на прибуток у Латвії не потрібно сплачувати стосовно:

- дивідендних доходів;
- доходу від продажу цінних паперів;
- роялті.

Уряд спеціально склав «чорний список» країн, до якого входить понад 60 найпопулярніших «податкових гаваней». Така законодавча норма пояснюється бажанням уряду максимально обмежити можливість ухилення від сплати податків. Водночас, Латвія уклала договори про усунення подвійного оподаткування з більш ніж 50 країнами, у тому числі й з Україною. Завдяки цьому як приватним, так і юридичним особам вигідно отримувати дивіденди та подібні прибутки з капіталу латвійських компаній.

Юридичні та фізичні особи однаково опосередковано сплачують ПДВ при купівлі товарів та послуг. Щоб юрособа була зареєстрована платником ПДВ, її річний дохід має перевищувати 50 тисяч євро. Існують три ставки цього податку:

- стандартна 21% – застосовується для більшості видів послуг та товарів;
- знижена 12% – використовується для медичних товарів, фармацевтичної та друкованої продукції;
- нульова – для господарських операцій, здійснених з контрагентами, що базуються в ЄС, а також експортних та операцій з міжнародних транспортних послуг.

Загалом для податкової системи Латвії притаманно:

- максимальна простота нормативної бази;
- структура податкових платежів із фонду оплати праці аналогічна більшості пострадянських країн – порівняно невеликий прибутковий податок у Латвії поєднується із чималими внесками соцстрахування;
- низький рівень корпоративного фіскального навантаження – цим Латвія подібна до інших країн, які прагнуть залучити у свій економічний простір великий бізнес за рахунок податкових пільг: Ірландія, Кіпр, Віргінські острови та подібні до них.

Естонія вигідно вирізняється серед інших держав-членів Європейського Союзу лояльною до

бізнесу фіскальною політикою. І саме у цьому полягає головна особливість системи. Податки в Естонії встановлені як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні.

Більшість платежів надходять до держбюджету (у тому числі, прибутковий, соціальний податок, акцизний збір та багато інших), але при цьому ряд платежів передано до відання місцевої влади (наприклад, на рекламу, загальнообов'язковий збір із власників домашніх тварин та інші).

Загалом податки в Естонії утворюють досить просту та зрозумілу систему, а більшість ставок встановлені на низькому рівні порівняно з багатьма західноєвропейськими державами. Всі ці обставини роблять країну привабливою в аспекті оподаткування та широкого застосування пільг.

Податок з прибутку в Естонії формально існує, проте його базова ставка становить 0 відсотків. Завдяки цьому, підприємства можна вважати низькоподатковими, адже їхні власники мають можливість значно оптимізувати відрахування зі своєї підприємницької діяльності. Таку вигідну ставку запроваджено ще у 2000 році, і вже майже 23 роки така лояльна фіскальна політика держави цілком виправдала себе завдяки численним інвестиційним вливанням в економіку країни як з боку місцевих підприємців, так і з боку нерезидентів [4].

Ще один плюс для власника компанії, вигідний для невеликих підприємств, – це можливість мінімізувати витрати на зарплату працівникам, якщо у штаті фірми немає фізичних осіб-резидентів. При цьому, якщо в компанії офіційно працевлаштований тільки директор/член правління, який виконує керівні функції, то естонське законодавство не вимагає обов'язкової виплати йому заробітної плати. Проте, незважаючи на такий вигідний податковий клімат для бізнесу, не варто розраховувати на те, що компанії не доведеться платити зовсім нічого. Податок на прибуток в Естонії зберігається для розподіленої її частини – тобто, якщо чистий прибуток підприємства виплачується у вигляді дивідендів власникам/засновникам, необхідно робити відрахування. У тому ж випадку, якщо отриманий чистий дохід компанія використовує для свого подальшого розвитку та інвестицій у підприємницьку діяльність, для такого доходу буде збережено нульову ставку відповідно до чинного податкового законодавства Естонії.

В Естонії встановлено податок з обігу суб'єктів підприємницької діяльності (аналог ПДВ) за загальною ставкою у розмірі 20%. Для низки товарів та послуг (у тому числі друкованої продукції, лікарських препаратів тощо) встановлено знижену величину ПДВ – 9%.

Кожне підприємство або індивідуальний підприємець з річним оборотом понад 40 тисяч євро мають

зареєструватися платником ПДВ (VAT). При цьому якщо суб'єкт господарської діяльності реалізує свої товари та послуги не на території держави, а в межах Європейського Співтовариства, то дана продукція не оподатковуватиметься податком на додану вартість.

У державі податковим законодавством встановлено досить широкий перелік акцизів, які нараховуються на різні види товарів, насамперед алкогольні напої, тютюнові вироби, паливо (ПММ), автомобільний транспорт тощо. При нарахуванні акцизного збору враховується велика кількість нюансів, у тому числі, чи було вироблено певний товар на естонській території, чи використовується місцева тара для пакування імпортованої сировини (наприклад, імпортного алкоголю) тощо.

Акцизні ставки для різних видів продукції періодично переглядаються, і у зв'язку з цим вносяться відповідні зміни до чинного законодавства.

Прибутковий податок в Естонії є загальнообов'язковим для всіх фізичних осіб-резидентів, а також для нерезидентів, які офіційно працевлаштовані на території цієї держави. Для того, щоб іноземець був прирівняний до статусу резидента, потрібне його перебування на території Естонії більше 183 днів на рік (півроку та більше).

Загальну ставку прибуткового податку встановлено у розмірі 20%. Важливою особливістю є те, що тут відсутня прогресивна шкала нарахування, тому ставка однакова всім платників податків незалежно від розміру їх річного доходу. Фіскальне законодавство встановлює розмір неоподаткованого мінімуму доходів фізосіб, що нині становить 654 євро на місяць. Тому громадяни зі щомісячним доходом до 654 євро не сплачуватимуть кошти до бюджету, а ті платники, які мають більший дохід, можуть зменшити загальний розмір бази оподаткування на суму неоподаткованого мінімуму. Слід зазначити, що на теперішній час в Естонії законодавчо гарантований мінімальний розмір заробітної плати становить

725 євро бруто на місяць [4]. Податок з дивідендів (розподіленого прибутку) на користь фізичних осіб-засновників компанії встановлений у такому ж розмірі, як і прибутковий податок в Естонії – 20%. Таким чином, щодо оподаткування дивіденди від підприємницької діяльності прирівнюються до звичайного доходу громадян. При цьому фіскальне законодавство забезпечує чітке дотримання принципу щодо того, що будь-який вид надходжень оподатковується лише один раз. Тому у разі сплати податку на розподілений прибуток з дивідендів ця сума до загального оподаткованого доходу цього ж платника вже не включатиметься. Крім вищезгаданого платежу з отриманих коштів, працевлаштовані громадяни в Естонії повинні сплачувати досить високий соціальний податок, ставка якого становить 33% від нарахованої заробітної плати. Цей вид податку встановлено для того, щоб забезпечити необхідне медичне та пенсійне страхування працівника. При цьому розподіл соціального збору відбувається так:

- 20% перераховується до пенсійного фонду;
- 13%, що залишилися, – до фонду обов'язкового медичного страхування.

В Естонії встановлено загальнообов'язковий податок на землю, який мають сплачувати усі власники ділянок. Проте передбачено певний перелік пільг – як залежно від особи платника (наприклад, пенсіонери), так і залежно від типу та цільового призначення земельної ділянки.

Висновки. Багато європейських країн пропонують не лише спрощену та лояльну для бізнесу законодавчу базу, а й оптимальні умови оподаткування, адже оподаткування є найважливішим інструментом національної економічної і соціальної політики. Оподаткування в країнах Балтії – одне з найбільш гнучких та м'яких на всій території ЄС. Це зумовлено тим, що на всіх державних рівнях пропагується розвиток малого бізнесу, для яких існує багато пільг та бонусів.

Література:

1. Кіпер А. С., Родіонова Т. А. Роль бізнесу в соціально-економічному розвитку Латвії, Литви та Естонії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2020. №3 4. С. 109–114. URL: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/index.php/34-2020>
2. Подакова В. Є., Бондаревська К. В. Гармонізація системи оподаткування в країнах Європейського Союзу. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 33. С. 36–40. URL: <http://www.bsos.in.ua/uk/33-2018>
3. State Tax Inspectorate under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.vmi.lt/evmi/en/home>
4. Taxes of Estonia. Ministry of finance Republic of Estonia. URL: <https://www.fin.ee/en/taxes>

References:

1. Kiper A. S., Rodionova T. A. (2020). Rol biznesu v sotsialno-ekonomichnomu rozvytku Latvii, Lytvy ta Estonii [The role of business in the socio-economic development of Latvia, Lithuania and Estonia]. *Naukovyi visnyk Uzhhordskoho natsionalnoho universytetu. Serii: «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*. No. 34. P. 109–114. Available at: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/index.php/34-2020>

2. Podakova V. Ie., Bondarevska K. V. (2018). Harmonizatsiia systemy opodatkuvannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Harmonization of the taxation system in the countries of the European Union]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. No. 33. P. 36–40. Available at: <http://www.bses.in.ua/uk/33-2018>

3. State Tax Inspectorate under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. Available at: <https://www.vmi.lt/evmi/en/home>

4. Taxes of Estonia. Ministry of finance Republic of Estonia. Available at: <https://www.fin.ee/en/taxes>

Стаття надійшла до редакції 08.09.2023 р.